

Góc nhìn mới về báo chí chính luận

NGUYỄN THU HÀ

Đài Truyền hình Việt Nam; Email: haisoahaimy@gmail.com

Tóm tắt: Báo chí chính luận hay thuật ngữ mà báo chí quốc tế gọi là báo chí quan điểm hoặc báo chí chiều sâu, là những khái niệm được nhắc đến nhiều khi nói về nghề báo. Vai trò của nhóm thể loại báo chí này cũng được tranh luận khá sôi nổi trên các diễn đàn học thuật về báo chí. Đặc biệt trong những năm gần đây khi công chúng có thể tiếp cận vô vàn nguồn thông tin và bình luận đa dạng trên các nền tảng mạng xã hội, người ta càng nhắc nhiều đến vai trò của báo chí chính luận, báo chí quan điểm. Chính lúc này báo chí chính luận cần phát huy thế mạnh để giúp công chúng đỡ bị “lạc lối” trong một rừng thông tin và bình luận đa chiều. Thực tế cũng thấy báo chí nói chung, trong đó báo chí quan điểm, báo chí chính luận nói riêng đang có những thay đổi trong bối cảnh mới.

Từ khóa: báo chí chính luận; góc nhìn mới; chương trình chính luận.

1. Xu hướng lồng ghép giữa tin tức và chính luận

Báo chí chính luận cùng với báo chí thông tin sự kiện là hai trong các nhóm thể loại báo chí quan trọng nhất. Trong khi báo chí thông tin sự kiện chủ yếu phản ánh sự việc một cách khách quan, thì báo chí chính luận thể hiện rõ quan điểm của tòa soạn, của nhà báo, và định hướng dư luận.

Mới đây trong Chuyên mục *Ý kiến khác* trên tờ New York Times, tác giả cũng là thượng nghị sĩ Mỹ Tom Cotton viết bài về vấn đề này. Cụ thể theo tác giả Tom Cotton, từ thế kỷ 19, ngoài tin tức là sản phẩm chính thì các tờ báo bắt đầu cho ra mắt các chuyên trang, chuyên mục thể hiện quan điểm của tòa soạn, ủng hộ các chính trị gia yêu thích và cổ súy cho tư tưởng của họ. Các chuyên trang, chuyên mục này thường do Hội đồng biên tập trực tiếp phụ trách. Tác giả có thể là phóng viên của tờ báo, hoặc là chuyên gia bao gồm các nhà kinh tế, các chính trị gia... Tuy nhiên bài viết không nêu tên tác giả, mà được coi là quan điểm của tòa soạn.

Đến thế kỷ 20, các tờ báo đều luôn khẳng định tới độc giả và cả phóng viên của mình, rằng có một ranh giới rõ ràng phân tách giữa việc đưa tin một cách khách quan không lồng bất kỳ chính kiến nào, với những bài bày tỏ quan điểm hay còn gọi là bài chính luận. Họ cũng tin rằng độc giả hiểu rõ và phân biệt được sự khác biệt giữa hai thể loại này.

Thế nhưng cũng theo thời gian, với sự cạnh tranh ngày càng gay gắt trong giới báo chí, các tờ báo bắt đầu tăng tỷ trọng các bài bình luận, phân tích, và mở các chuyên mục đăng các ý kiến đa chiều và phong phú. Mục bình luận càng nở rộ trên các phiên bản điện tử của các tờ báo. Sự thật là khi vào trang web của tờ báo, độc giả có thể đọc các bài báo đưa tin và các bài bình luận như nhau, không có sự phân biệt đáng kể nào. Thêm nữa các nhà báo còn tiếp tục bày tỏ quan điểm trên các tài khoản mạng xã hội, và độc giả càng trở nên khó phân biệt đâu là tin tức và đâu là quan điểm. Ranh giới ngày càng mờ đi giữa hai nhóm báo chí này.

Xu hướng này cũng phổ biến trong lĩnh vực truyền hình. Các chuyên gia nhận thấy, sự ra đời của các kênh truyền hình cáp đưa tin 24/7, cùng với Internet ngày càng phổ biến, đã làm cho các bản tin thời sự trên truyền hình khác đi rất nhiều. Cách đưa tin ngày càng đa dạng, các kênh tin tức thể hiện bản sắc của mình qua việc gia tăng phần bình luận, phân tích tình huống và lý giải vấn đề. Đài truyền hình CNN của Mỹ đưa tin tức thời sự thế giới 24/7 bằng nhiều thứ tiếng, có tiêu chí là đưa tin thời sự trực tiếp ở mọi điểm nóng trên thế giới. Trước đây tin tức trên các bản tin truyền hình CNN rất đa dạng với nhiều đầu tin và được chuyển tải trực tiếp từ các phóng viên có mặt tại hiện trường ở khắp toàn cầu. Thế nhưng trong những năm gần đây, các bản tin truyền hình CNN

thường chỉ tập trung vào một vài tin tức chính mà họ gọi là “big news” do Hội đồng biên tập lựa chọn. Bản tin này nối tiếp bản tin khác, gần như chỉ xoay quanh những tin chính này. Cùng với đó cách đưa tin cũng thay đổi khá nhiều. Bản thân thông tin về sự kiện chiếm tỷ trọng không nhiều, và được nhắc lại nhiều lần trong các bản tin tiếp nối nhau. Thay vào đó là rất nhiều ý kiến và bình luận của các nhà quan sát, những bên liên quan, các chuyên gia, và thông tin cũng như hình ảnh tư liệu về lịch sử vấn đề. Có thể thấy việc đưa tin trên kênh truyền hình CNN đã ngày càng đi vào chiều sâu phân tích và bày tỏ quan điểm, nhiều hơn là mô tả, đưa tin và phản ánh lại sự việc. Trong thời gian diễn ra cuộc bầu cử tổng thống Mỹ năm 2016, CNN đã luôn bộc lộ rõ chính kiến ủng hộ ứng cử viên đảng Dân chủ Hillary Clinton, trong các chương trình của Đài này. Đây có lẽ là một trong những nguyên nhân dẫn đến việc ông Donald Trump sau này khi đắc cử tổng thống, đã nhiều lần công khai chỉ trích CNN.

Ở Việt Nam, tính Đảng đã trở thành một yếu tố tự thân của báo chí cách mạng, đồng nghĩa với việc các tờ báo đều nêu cao vai trò của báo chí chính luận. Trên trang nhất của các báo lớn như Báo Nhân dân, Quân đội Nhân dân, các mục xã luận, bình luận luôn được đặt ở vị trí trang trọng, với tiêu đề rõ ràng và phong chữ riêng biệt so với các bài báo đưa tin khác.

Các nhà báo lớn cũng là những cây bút chính luận xuất sắc như nhà báo Hoàng Tùng, nhà báo Hữu Thọ, nhà báo Phan Quang, nhà báo Hồng Vinh, nhà báo Hồ Quang Lợi... Đặc biệt noi gương Chủ tịch Hồ Chí Minh, nhiều nhà lãnh đạo của Đảng ta cũng là những cây bút tiên phong của báo chí chính luận. Các đồng chí Tổng Bí thư của Đảng, như Tổng Bí thư Trường Chinh, Tổng Bí thư Lê Khả Phiêu đều dùng các bài báo chính luận như một công cụ sắc bén để tuyên truyền và thuyết phục quần chúng, đồng thời đấu tranh chống những biểu hiện sai trái tiêu cực. Báo chí chính luận có một chỗ đứng đặc biệt quan trọng và được phân tách khá rõ ràng với báo chí thông tin sự kiện trên từng mặt báo.

Nhưng cũng tương tự với xu hướng chung của báo chí trên thế giới, ngày nay, ngoài các chuyên mục chính luận, các mục tin tức cũng ngày càng chứa nhiều hàm lượng phân tích, nhận định và bình luận, đặc biệt là trên các phiên bản Internet.

Trong các bài đăng ở mục *Thời sự* của nhiều tờ báo điện tử, bạn đọc có thể nhận thấy các bài báo thông tin sự kiện được đưa cùng với các bài nhận định, bình luận. Hoặc trong các bài thông tin sự kiện cũng có những câu từ và ngôn ngữ thể hiện quan điểm của nhà báo như: “tôi thấy...”, “tôi nghĩ...” hoặc “nên chăng..”, “thiết nghĩ...”, “đã đến lúc...”.

2. Vai trò của báo chí chính luận ngày càng được coi trọng

Trên thực tế báo chí chính luận, báo chí quan điểm mang lại nhiều giá trị cho độc giả. Trước hết, tính phân tích trong các bài báo này mang lại những thông tin có chiều sâu về vấn đề. Các bài báo có chiều sâu, và có tính định hướng rõ ràng thường giúp bạn đọc có thể định hình quan điểm và ra quyết định về vấn đề liên quan. Cũng ở đây độc giả có thể được tiếp cận với những góc nhìn tranh luận để cùng suy xét và tư duy.

Báo chí thông tin sự kiện và báo chí chính luận luôn gắn bó và bổ trợ một cách nhịp nhàng cho nhau. Sau khi độc giả nắm rõ về sự kiện trong phần tin tức thì các bài bình luận có thể giúp đưa ra những suy nghĩ mới mẻ, những góc nhìn phân tích sự kiện. Có thể nó sẽ làm bạn phải thay đổi cách nhìn nhận sự việc, hoặc ngược lại củng cố thêm suy nghĩ của bạn. Độc giả chờ đợi các nhà báo chính luận giúp họ nghiên cứu vấn đề, sắp xếp lại các dữ liệu một cách lô gích và thuyết phục nhất. Như vậy báo chí chính luận cần xuất hiện đúng lúc và đáp ứng đúng nhu cầu của độc giả. Trong bối cảnh hiện nay, khi mạng xã hội tràn ngập thông tin và bình luận khó phân biệt thật giả, đúng sai, thì độc giả càng có nhu cầu tiếp cận những tác phẩm báo chí chính luận của những tờ báo và nhà báo có uy tín. Báo chí chính luận sẽ giúp họ có được những thông tin xác tín, những hiểu biết sâu sắc và tin cậy để định hướng giữa xa lộ thông tin cuộn cuộn và đầy ngổn ngang.

Nếu như báo chí thông tin sự kiện giúp độc giả nắm được thông tin và tự tư duy và ra quyết định của riêng mình, thì báo chí phân tích sẽ cung cấp thêm những thông tin về lịch sử vấn đề, và ý kiến lý giải đa chiều từ các chuyên gia, các nhà quan sát. Còn báo chí chính luận thì đưa ra quan điểm rõ ràng về sự việc theo góc nhìn của chính tòa soạn và nhà báo. Ở các tờ báo lớn và uy tín thường chỉ có một vài nhà báo được tin tưởng giao nhiệm vụ viết những bài trong

chuyên mục chính luận. Họ được coi là những người giỏi nhất trong tòa soạn, và chịu trách nhiệm trực tiếp trước tổng biên tập. Họ vừa có phẩm chất nhạy bén của nhà báo, đồng thời cũng là những người có lập trường tư tưởng vững vàng, có kiến thức sâu sắc, khả năng đưa ra lập luận và lý lẽ thuyết phục. Thông thường chúng ta đọc tin tức mà không chú ý tới phóng viên nào đưa ra thông tin đó. Nhưng với các bài báo chính luận bày tỏ quan điểm, dẫn dắt dư luận, thì chúng ta luôn quan tâm tới ai là người đưa ra chính kiến này, nhân cách và hiểu biết của họ ra sao.

3. Đạo đức nhà báo trong báo chí chính luận

Các Hiệp hội Nhà báo trên thế giới luôn đặc biệt quan tâm tới tầm quan trọng và ảnh hưởng của nhóm thể loại báo chí chính luận. Theo họ, tốt nhất là các bài báo bày tỏ quan điểm chính luận phải được tách khỏi phần tin tức bằng một đề mục riêng và có dấu hiệu phân biệt rõ ràng trong các ấn phẩm báo chí. Vì bài báo thể hiện quan điểm và định hướng dư luận, nên nhà báo chính luận phải tuân thủ nguyên tắc không có thái độ ưu ái các nhà quảng cáo hay các nhóm lợi ích có quan hệ thân thiết. Đồng thời nhà báo chính luận không nên tham gia các tổ chức hay hoạt động nào làm ảnh hưởng tới nhân cách và uy tín của mình.

Một thực trạng đáng chú ý nảy sinh từ thực tiễn của các kênh truyền hình tin tức 24/7, đó là một số phóng viên hay người dẫn chương trình khi xuất hiện trên sóng đã lạm dụng những bình luận cảm tính của mình, đưa ra những nhận định không có cơ sở, gây tác động tới công chúng mà không hề dựa trên lý lẽ hay lập luận chặt chẽ, thuyết phục. Trong trường hợp này, những nhận định và bình luận đó không thuộc nhóm thể loại chính luận, mà là sự áp đặt và lạm dụng kênh sóng. Các tòa soạn cần sớm nhận ra nguy cơ này để chấn chỉnh và bảo vệ uy tín của cơ quan báo chí.

4. Xu hướng đổi mới các chương trình chính luận trên kênh VTV1, Đài Truyền hình Việt Nam

Kênh VTV1 là kênh truyền hình thời sự - chính luận của Đài Truyền hình Việt Nam, gồm 26 bản tin thời sự hàng ngày và hàng chục chương trình chính luận hàng tuần. Cũng trong xu hướng chung, trong các bản tin thời sự hiện tại cũng hàm chứa nhiều thông tin mang tính phân tích, bình luận. Đặc biệt là trong các bản tin có thời lượng tương đối dài như

Chào buổi sáng, Việt Nam hôm nay, Chuyển động 24h, Bản tin Thời sự 19h. Gần đây trong *Bản tin Thời sự 19h* - Bản tin Thời sự quan trọng nhất trong ngày và được tiếp sóng trên tất cả các Đài phát thanh - truyền hình địa phương - thường xuất hiện mục *Tiêu điểm*. Đây là một phần bình luận ngắn nằm trong khuôn khổ bản tin, thường về một vấn đề thời sự quan trọng cần kịp thời định hướng dư luận. Phần này sẽ có 1 biên tập viên bình luận trình bày riêng, cùng với 2 người dẫn chính của bản tin. Mục này cũng được gắn một hình hiệu ngắn (hình cắt) thể hiện tiêu đề của nội dung bình luận. Ví dụ như: *Quyết tâm chống tham nhũng, Con đường đi lên CNXH, Triển vọng kinh tế cuối năm, Chống dịch như chống giặc, Chống nạn tin giả...* Mục này có thể so sánh như những bài xã luận, bút luận trên các tờ báo viết hàng ngày.

Ngoài ra các chương trình tin tức như *Chuyển động 24h* cũng xây dựng phiên bản cuối tuần theo hướng trở thành chuyên mục bày tỏ quan điểm và bình luận. Ví dụ mục *Điểm tuần* trong chương trình *Chuyển động 24h* vào 11h15 phút trưa thứ bảy hàng tuần. Đây là một trong những mục bình luận theo phong cách khá độc đáo, dùng góc nhìn hài hước để bình luận về những hiện tượng mặt trái xã hội.

Các ban biên tập tin tức đã hình thành đội ngũ các nhà báo chính luận sắc sảo, giàu kinh nghiệm và có uy tín như biên tập viên Quang Minh, Việt Cường, Xuân Dung, Việt Hoàng...

Phân tích từ góc độ lý luận và thực tiễn các nhóm thể loại báo chí, trong đó có báo chí thông tin sự kiện và báo chí chính luận, giúp chúng ta một lần nữa nắm rõ khái niệm, mục đích, đặc điểm, tính chất, các nguyên tắc và tác động của từng nhóm thể loại này. Điều này rất cần thiết trong hoạt động thực tiễn báo chí, giúp các nhà báo phân biệt rõ hai nhóm thể loại này, xác định mục tiêu đúng đắn và phương pháp tác nghiệp phù hợp đối với từng thể loại. Khi sáng rõ về mặt lý luận thì thực hành sẽ đúng đắn và hiệu quả hơn. Nhất là đối với các phóng viên, nhà báo trong đội ngũ báo chí Cách mạng Việt Nam, với sứ mệnh kép, vừa thông tin trung thực khách quan tới công chúng, vừa quán triệt tính Đảng và đảm bảo đúng định hướng tuyên truyền trong các tác phẩm báo chí của mình./.